

Ulkoasiainministeriö  
HEL7M0743-14

## Lastensuojelun Keskusliiton lausunto liittyen YK:n yleissopimukseen vammaisten henkilöiden oikeuksista. Suomen ensimmäisen määräaikaisraportin valmistelu.

### Lausuntopyyntöön liittyen

Ulkoasiainministeriön ihmisoikeustuomioistuin- ja -sopimusasioiden yksikkö laatii Suomen ensimmäisen määräaikaisraportin vammaisten henkilöiden oikeuksista tehdyn yleissopimuksen (SopS 26–27/2016) täytäntöönpanosta. YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksista tehty yleissopimus sekä sen lisäpöytäkirja ovat tulleet Suomea sitoviksi 10.6.2016.

Sopimuspuolilla on velvollisuus antaa vammaisten henkilöiden oikeuksien komitealle kattava raportti niistä toimista, joihin se on ryhtynyt täyttääkseen yleissopimuksen mukaiset velvoitteensa, sekä tässä yhteydessä tapahtuneesta kehityksestä kahden vuoden kuluessa yleissopimuksen voimaantulosta sopimuspuolen osalta.

Suomen ensimmäisen raportin määräaika on 10.6.2018.

### Lastensuojelun Keskusliiton lausunto

Lastensuojelun Keskusliitto (LSKL) kiittää ulkoasiainministeriötä mahdollisuudesta lausua YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien koskevan yleissopimuksen (jäljempänä vammaissopimus) ensimmäiseen määräaikaisraportin valmisteluun liittyen. **LSKL kiinnittää lausunnossaan huomiota vammaisten lasten oikeuksien toteutumiseen sekä niihin liittyviin haasteisiin sekä YK:n vammaissopimuksen että YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen näkökulmasta.**

YK:n vammaissopimuksen yhtenä tavoitteena on turvata vammaisille lapsille samat ihmisoikeudet ja perusvapaudet kuin muillekin lapsille. Lähtökohta on sama kuin YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksessa, jossa taataan sopimuksen oikeudet yhdenvertaisesti kaikille lapsille riippumatta lapsen itsensä tai hänen vanhempiensa taustasta tai ominaisuuksista. Molemmat sopimukset velvoittavat siihen, että lasten kehittyviä kykyjä on kunnioitettava ja heidän mahdollisuutensa säilyttää identiteettinsä on turvattava. Vammaissopimuksessa tämä on yksi keskeinen sopimuksen periaate<sup>1</sup> ja se pitää sisällään ajatuksen siitä, että

<sup>1</sup> Vammaissopimuksen 3 artikla, h –kohta. ”Tämän yleissopimuksen periaatteina ovat: (...) h) vammaisten lasten kehittyvien kykyjen ja sen kunnioittaminen, että heillä on oikeus säilyttää identiteettinsä.”

vammainen lapsi on ensisijaisesti lapsi, jolla on oikeus nauttia kaikista ihmisoikeuksista ja perusvapauksista täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti muiden lasten kanssa.

Lapsen oikeuksien komitea toteaa yleiskommentissaan, että vaikka lapsen oikeuksien sopimuksen artikloissa 2 ja 23 säädetään erityisesti vammaisten lasten oikeuksista, niin sopimuksen täytäntöönpano vammaisten lasten osalta ei saa jäädä vain noiden artiklojen varaan. Vastaavasti vaikka vammaissopimuksen 7 artikla koskee erityisesti vammaisten lasten oikeuksia, niin lasten oikeudet on huomioitava sopimuksen kaikkien artiklojen tulkinnassa.

YK:n lapsen oikeuksien komitea piti vuonna 2011 Suomelle antamissaan päätelmissä<sup>2</sup> ja suosituksissa myönteisenä vuonna 2009 voimaan tulleita vammaispalvelulain muutoksia, joilla korostetaan vammaisten henkilöiden yksilöllisiin tarpeisiin perustuvaa apua, sekä vammaispoliittista ohjelmaa 2010–2015. Komitea esitti huolensa siitä, ettei joissakin kunnissa ole tarjolla riittävästi terveydenhuoltopalveluja vammaisille lapsille ja ettei sopimusvaltio ole sitoutunut järjestämään määrärahoja tällaisiin palveluihin. Komitea oli huolestunut myös siitä, että vammaisten lasten liikkumista rajoittavat fyysisen ympäristön ja julkisen liikenteen esteet, mikä paljolti eristää vammaisia oppilaita muusta yhteiskunnasta. Lisäksi komitea oli huolestunut siitä, ettei opettajia kouluteta riittävästi työskentelemään vammaisten lasten kanssa ja etteivät vammaisten lasten perheet saa riittävästi, hyvälaatuista ja ajantasaistatukea tai opetuksen ohjausta lastensa kuntouttamisen tueksi.

Komitea suositteli, että Suomi luo kokonaisvaltaisen oikeudellisen ja poliittisen kehyksen, jolla taataan vammaisten lasten yhdenvertainen oikeus saada hyvälaatuisia terveydenhuoltopalveluja, päästä julkisiin rakennuksiin ja joukkoliikennevälineisiin sekä osallistua yleisopetukseen; varmistaa vammaisille lapsille riittävän määrän henkilökohtaisia avustajia sekä tulkkaus- ja kuljetuspalveluja; parantaa opettajien valmiuksia opettaa vammaisia lapsia ja lapsia, joilla on erityistarpeita; tukee vammaisten lasten perheitä antamalla heille opetuksen ohjausta; ja nopeuttaa vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen ratifiointiprosessia.<sup>3</sup>

Lastensuojelun Keskusliitto nostaa esille lausunnossaan seuraavia vammaisten lasten oikeuksiin liittyviä asioita:

- Suomen vammaispoliittisen ohjelman (**VAMPO 2010–2015**)<sup>4</sup> tavoitteena oli turvata vammaisten henkilöiden oikeudenmukainen yhteiskunnallinen asema ja linjata kehityskulut, joilla tavoitellaan kestäväää ja vastuullista vammaispolitiikkaa. **Toimintaohjelma oli kuitenkin aikuiskeskeinen ja vammaisten lasten oikeudet jäivät ohjelmassa liian vähäiselle huomiolle. Parhailaan valmistellaan ensimmäistä valtioneuvoston toimintaohjelmaa vammaissopimuksen täytäntöön panemiseksi.** LSKL korostaa, että toimintaohjelmaa laadittaessa tulee painottaa vammaisten lasten oikeuksien sekä lasten ja heidän perheidensä hyvinvoinnin toteutumiseen liittyviä asioita. **Vammaisille henkilöille tarkoitetut palvelut suunnitellaan ja toteutetaan paljolti aikuisten ehdoilla.** Tuolloin

<sup>2</sup> YK:n lapsen oikeuksien komitean päätelmät ja suositukset Suomelle (2011), kohta 39.

<sup>3</sup> YK:n lapsen oikeuksien komitean päätelmät ja suositukset Suomelle (2011), kohta 40.

<sup>4</sup> Suomen vammaispoliittisen ohjelman VAMPO 2010–2015 loppuraportti <http://stm.fi/julkaisu?pubid=URN:ISBN:978-952-00-3706-2>

unohdetaan, että vammaisille aikuisille suunnatut tuet ja toimintatavat eivät sellaisenaan ehkä olekaan riittäviä lapsille.

- Vammaissopimuksen lapsiin liittyvien velvoitteiden sekä lapsen oikeuksien sopimuksen velvoitteiden täysimääräinen huomioon ottaminen kansallisessa lainsäädännössä ja lainsäädännön toimeenpanossa, vaatii kokonaisvaltaista käsitystä lasten oikeuksista sekä lapsilähtöistä ajattelutapaa.<sup>5</sup> **Haasteina on tuotu esille muun muassa se, miten parhaiten voidaan huomioida vammaisten lasten oikeudet luontevasti osana hallintokäytäntöä sekä se, miten laatia kokonaisvaltainen oikeudellinen ja poliittinen kehys vammaisten lasten oikeuksien takaamiseksi yhteiskunnassa.**<sup>6</sup>
- **Vammaisia lapsia ja heidän perheitään ei tule nähdä erillisenä, homogeenisenä ryhmänä, jolle kohdennetaan vain yhdenmukaisesti räätälöityjä erityispalveluja ja tukitoimia, vaan heidän yksilölliset tarpeensa tulisi ottaa läpileikkaavasti ja kokonaisuutena huomioon.** Tähän haasteeseen pyritään vastaamaan lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmassa (LAPE), jolle tulee jatkossakin turvata riittävät resurssit vammaisten lasten ja heidän perheidensä palveluiden kehittämiseen. Vaikka lähtökohtana onkin, että vammaisen lapsi ei ole jotain erityistä tai erikoista vaan **lapsi muiden lasten joukossa**, se ei sulje pois sitä, että hän saattaa tarvita toimijuutensa toteutumiseksi erityistä tukea tai enemmän apua kuin muut lapset.
- **Vammaissopimus edellyttää, että vammaisille henkilöille turvataan riittävä elintaso ja sosiaaliturva ilman syrjintää vammaisuuden perusteella.**<sup>7</sup> **Lapsen vamma tai sairaus aiheuttaa usein keskimääräistä suurempaa palvelutarvetta perheessä.** Viimeaikaiset säästöt ja leikkaukset ovat kohdentuneet valitettavan usein heikommassa asemassa ja kuormittavassa elämäntilanteessa oleviin lapsiperheisiin. **Säästöjen ja leikkausten kertaantuvaa kokonaisvaikutusta vammaisten lasten perheiden osalta pahentaa** se, että sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksut ovat jatkuvasti nousseet, lääkekorvauksia on leikattu, kansaneläkeindeksiä jäädytetty<sup>8</sup> sekä kelamatkojen omavastuita korotettu. YK:n lapsen oikeuksien komitea on kehottanut Suomea tehostamaan pyrkimyksiä tukea vähäosaisia perheitä sekä takaamaan kaikille lapsille oikeuden riittävään elintasoon.<sup>9</sup>
- Vammaissopimus edellyttää, että **vammaiset lapset voivat nauttia kaikista ihmisoikeuksista ja perusvapauksista täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti muiden lasten kanssa.**<sup>10</sup> YK:n lapsen

<sup>5</sup> Maya Sabatello, Children with Disabilities: A Critical Appraisal. International Journal of Children's Rights 21 (2013) 464-487.

<sup>6</sup> EU: Suomen maakohtainen raportti tutkimuksesta vammaisia lapsia koskevasta jäsenvaltioiden politiikasta, 2013.

<sup>7</sup> YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus 28 artikla.

<sup>8</sup> Kansaneläkeindeksiin on sidottu sairausvakuutuslain (1224/2004) mukainen lääkekorvauksen vuotuisen omavastuun määrä samoin kuin sairauspäivärahan vähimmäismäärä, vanhempainpäivärahojen vähimmäismäärä ja erityishoitorahan vähimmäismäärä. Lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain (1128/1996) mukaiset kotihoidon ja yksityisen hoidon tuen hoitoraha ja hoitolisä sekä osittainen hoitoraha ja joustava hoitoraha on sidottu kansaneläkeindeksiin.

<sup>9</sup> YK:n lapsen oikeuksien komitean Suomea koskevat päätelmät 2011, kohdat 49-50.

<sup>10</sup> YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus 7 artikla 1 kappale.

oikeuksien komitea on ilmaissut viimeisimmissä Suomelle antamissaan päätelmissä huolensa **vammaisiin lapsiin kohdistuvan syrjinnän esiintymisestä Suomessa**.<sup>11</sup> Lisäksi useissa tutkimuksissa on tuotu esille huoli siitä, että **vammaisilla lapsilla on riski joutua yhteiskunnassa moniperustaisen syrjinnän kohteeksi**.<sup>12</sup> Vammaiset ihmiset vähemmistönä yhteiskunnassamme joutuvat helpommin syrjityksi ja vastaavasti lapset ovat ryhmä, joiden ääni hukkuu helpommin aikuisten mielipiteiden alle. Tässä suhteessa lasten oikeudet ovat usein käytännössä toissijaisia aikuisten oikeuksiin nähden. Myös lapsen oikeuksien komitea on kiinnittänyt tähän huomiota ja esittänyt huolensa siitä, että useimmissa tapauksissa aikuiset tekevät vammaisia lapsia koskevat päätökset ja lapset itse jäävät heitä itseään koskevien päätösprosessien ulkopuolelle.<sup>13</sup> Vaikka **vammaissopimus korostaa velvollisuutta huolehtia erilaisten ympäristöjen, liikennevälineiden, viestinnän sekä palveluiden esteettömyydestä ja saavutettavuudesta, ei tämä ole vammaisten lasten osalta toteutunut**, josta syystä vammaiset lapset eivät ole yhdenvertaisessa asemassa osallistumismahdollisuuksien osalta.

- YK:n vammaissopimusta valvova komitea on korostanut inklusion ja lähikouluperiaatteen merkitystä vammaisten lasten koulunkäynnin osalta<sup>14</sup>. Lapsiasiavaltuutetun vuoden 2016 vuosikirjan mukaan osissa kunnista haasteena on ollut, että **lähikouluperiaate ja inklusio yleisopetuksen ryhmiin ei toteudu, vaan lapsia on siirretty erityiskouluihin tai -ryhmiin**, vaikka he kykenisivät käymään kouluun lähikouluissa tai tavallisessa luokassa riittävän tuen turvin.<sup>15</sup> Ongelmaksi saattaa muodostua muun muassa se, että kaikki koulurakennukset eivät ole esimerkiksi liikuntavammaiselle lapselle esteettömiä. **Inklusio on tärkeä päämäärä, mutta se ei toimi ilman riittävää yksilöllistä tukea ja apua**, joka turvaa paitsi lapsen oppimisen edellytykset, myös selviytymisen päivittäisestä koulun arjesta. **Tuen ja avun saamisessa on ollut osissa kunnista selkeitä puutteita.**
- Perusopetuksesta tehdyt säästöt ja leikkaukset ovat kohdentuneet vammaisiin lapsiin ja nuoriin muun muassa siten, että **avustajien ja koulunkäyntiohjaajien määrää on vähennetty, ryhmäkokoja**

<sup>11</sup> Lapsen oikeuksien komitea: Sopimusvaltioiden yleissopimuksen 44 artiklan mukaisesti antamien raporttien käsittely CRC/C/FIN/CO/4 (2011), kohta 24.

<sup>12</sup> Ks. Paula Kankkunen - Päivi Harinen - Elina Nivala - Mari Tapio: Kuka ei kuulu joukkoon? Lasten ja nuorten kokemus syrjintä Suomessa, Sisäasiainministeriön julkaisu 36/2010. Suomessa tehdyn 10–17-vuotiaita lapsia koskevan tutkimuksen mukaan suurimmassa vaarassa tulla syrjityksi ovat vammaiset ja pitkäaikaissairaat lapset. Syrjintää tapahtuu erityisesti kouluissa, ja syrjijä on useimmiten samanikäinen lapsi tai nuori; Ks. myös yhdenvertaisuusvaltuutetun selvitys (2016): Vammaisena olen toisen luokan kansalainen. Selvitys vammaisten kokemasta syrjinnästä [https://www.syrjinta.fi/documents/10181/40035/Vammaisselvitys\\_uusin/2506b079-2a76-4aff-ae1d-5e9728f38657](https://www.syrjinta.fi/documents/10181/40035/Vammaisselvitys_uusin/2506b079-2a76-4aff-ae1d-5e9728f38657)

<sup>13</sup> Committee on the Rights of the Child: General comment 2006 CRC/C/GC/9, kohta 32.

<sup>14</sup> Committee on the Rights of Persons with Disabilities: General comment No. 4 (2016) on the right to inclusive education. CRPD/C/GC/4 (2016)

[http://tbinternet.ohchr.org/\\_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRPD/C/GC/4&Lang=en](http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRPD/C/GC/4&Lang=en)  
Euroopan unionin strategia painottaa vammaisten lasten mahdollisuutta osallistua yleisen koulutusjärjestelmän piiriin sekä heille järjestettävää yksilöllistä tukea lapsen edun mukaisesti (Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle. Euroopan vammaisstrategia 2010–2020: Uudistettu sitoutuminen esteettömään Eurooppaan, Bryssel 15.11.2010, s. 8.). Vastaavasti Euroopan neuvoston ministerikomitean suosituksissa ”Ensuring full inclusion of children and young persons with disabilities into society” korostetaan inklusiivisen koulutuksen merkitystä sekä riittäviä tukitoimia osallistumisen oikeuden toteutumiseksi.

<sup>15</sup> Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2016, s. 30-31. [http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2016/04/LA\\_vuosikirja\\_2015-2.pdf](http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2016/04/LA_vuosikirja_2015-2.pdf)

**kasvatettu ja tukitoimia karsittu.** Kasvavissa perusopetuksen ryhmissä ei ole todellista mahdollisuutta vastata lapsen yksilöllisiin tarpeisiin ja taata hänelle laadukasta opetusta.

- Vammaiset nuoret ovat haavoittuvassa asemassa, kun tarkastellaan koko **koulutuspolkua**. Vammaisten nuorten **pääsy peruskoulun jälkeiseen koulutukseen ei toteudu kaikilta osin yhdenvertaisesti muiden ikätovereiden kanssa**.<sup>16</sup> Vammaisilla nuorilla on ollut vaikeuksia saada opiskelupaikkaa ammatilliseen koulutukseen, vaikka vammaissopimuksen 24 artiklan mukaisesti vammaisille henkilöille on varmistettava mahdollisuus elinikäiseen oppimiseen syrjimättä ja yhdenvertaisesti muiden kanssa.<sup>17</sup> Jokaiselle **peruskoulunsa päättäneelle nuorelle**, mukaan lukien vammaiset ja muut opintoihinsa tukea tarvitsevat nuoret, **tulee taata tosiasiallinen mahdollisuus päästä toisen asteen opintoihin ja suorittaa toisen asteen opinnot** siten, että niihin turvataan riittävä tuki. Vaikka opinto-ohjauksella on keskeinen merkitys koulutuspolulla, niin näkövammaisille ja viittomakieltä käyttäville nuorille suunnattua **opinto-ohjausta ei ole riittävästi tarjolla**. Opinto-ohjaajien ymmärrys vamman vaikutuksista ammatinvalintaan ja jatko-opintoihin ei nuorten kokemusten mukaan ole riittävä.<sup>18</sup>
- Valtioneuvoston KEHAS-ohjelman eli kehitysvammaisten ihmisten asumisen ohjelman tavoitteen mukaan vuoden 2020 jälkeen yhdenkään vammaisen henkilön ei tule asua laitoksessa. **Vammaisten lasten laitosasumisen purkaminen ei ole kuitenkaan onnistunut**. Vuonna 2016 julkaistun KEHAS-ohjelman seurantaryhmän loppuraportin<sup>19</sup> mukaan lasten määrä kehitysvammalaitoksissa ei ole laskenut toivotusti ja uusia lasten laitossijoituksia on edelleen tehty. Vammaisten lasten laitosasumisen purkua on vaikeuttanut se, että vammaisperheille tarjottu tuki on ollut riittämätöntä. Lisäksi laitospalvelujen tilalle ei ole syntynyt riittävästi yksilöllisiä avoimuuden palveluita. Laitosasumisen purkamiseksi tarvittaisiin myös jalkautuvia avoimuuden palveluita, jotka vastaavat erityisesti lasten haastavaan käytökseen liittyviin ongelmiin.
- **Erityisesti laituskulttuuriin on Suomessa vakiintuneesti kuulunut sellaisten sääntöjen ja toimintatapojen käyttö, jotka rajoittavat asiakkaiden perusoikeuksia**. Kehitysvammaisten erityishuollosta annettuun lakiin (23.6.1977/519) lisättiin vuonna 2016 säännökset itsemääräämisoikeuden vahvistamisesta ja rajoitustoimenpiteiden käytöstä. **Lapsiin sovelletaan samoja säännöksiä kuin aikuisiin ja niiden soveltaminen käytännössä on ollut erittäin epäselvää**. Parhailaan valmistellaan itsemääräämisoikeus(IMO)lainsäädäntöä, jossa tulee ehdottomasti ottaa huomioon lasten erityiset tarpeet aikuisiin verrattuna. IMO-lainsäädännön säännösten tulee olla riittävän selkeitä ja tarkkoja, jotta ne mahdollistavat vammaisen lapsen oikeusturvan toteutumisen

<sup>16</sup> Esimerkiksi kaikissa tilanteissa oppilaitos ei ota vammaista opiskelijaa, jos kunta ei myönnä hänelle avustajaa, ja kunta puolestaan edellyttää avustamisen tulevan oppilaitoksesta.

<sup>17</sup> Tavoite 24 - kaikkien koulu-kampanja <http://www.kvtl.fi/fi/vaalit/tavoite-24---kaikkien-koulu/>

<sup>18</sup> Sari Kokko & Elisa Montonen: Näkövammaisen opiskelijan arki – ruusuja, risuja, kokemuksia ja kommervenkkejä. Näkövammaisten Keskusliitto ry 2014.

<sup>19</sup> Sosiaali- ja terveysministeriö (2016): Laitoksesta yksilölliseen asumiseen. Kehitysvammaisten asumisen ohjelman toimeenpanon arviointi ja tehostettavat toimet vuosille 2016-2020. Seurantaryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2016:17. Vuoden 2015 lopussa 0-17-vuotiaita henkilöitä oli pitkäaikaisesti hoidossa kehitysvammalaitoksissa 131 lasta, kun edellisen vuoden lopussa määrä oli ollut 114 lasta. Vuoden 2015 lopun laitosten määrä on suurin 2010-luvulla (THL, Sotkanet).

sekä selkeyttävät epäyhtenäisiä soveltamiskäytäntöjä. Em. tavoitetta tulee turvata perusteellisella ammattihenkilöiden koulutuksella ja hyvällä ohjeistuksella.

- Vammaisilla lapsilla on **vaikeuksia saada terveydenhuollon palveluita**, sillä perusterveydenhuollossa ammattihenkilöt tuntevat huonosti vammaisuuteen liittyviä erityisiä lääketieteellisiä kysymyksiä eivätkä konsultointipolut ole selkeitä. Vammaisten lasten perheitä edustavat järjestöt ovat tuoneet esille, että vaikeammin vammaisille lapsille on asetettu elvytyskieltoja vanhempien toiveiden vastaisesti, ja näiden kieltojen saaminen puretuksi on voinut olla hyvin hankalaa. Lisäksi **lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineiden saatavuudessa on selkeitä paikkakunta- ja aluekohtaisia eroja**. Apuvälineiden myöntämisperusteisiin on tehty kategorisia rajauksia, joissa yksilökohtainen tarveharkinta on jäänyt puutteelliseksi.
- **Ensitedon<sup>20</sup> antamisen käytännöt** Suomessa ovat järjestö- ja viranomaistoimijoista koostuvan Ensietoverkoston<sup>21</sup> mukaan **alueellisesti ja laadullisesti epätasa-arvoisia**. Sillä, miten ensitieto annetaan, on suuri vaikutus lapsen ja perheen koko loppuelämään. Se vaikuttaa kiintymyssuhteen syntymiseen lapsen ja vanhemman välillä, mutta myös vanhempien ja ammattilaisten yhteistyöhön tulevaisuudessa. **Suomesta puuttuu kansallinen ensitietosuositus, joka yhtenäistäisi ensitiedon antamisen käytäntöjä.**<sup>22</sup>
- Vammaissopimuksen 19 artikla edellyttää, että sopimusvaltio toteuttaa tehokkaat ja asianmukaiset toimet, jotta **vammaiset henkilöt voivat elää yhdenvertaisesti yhteisössä, jossa heillä on muiden kanssa yhdenvertaiset valinnanmahdollisuudet**. Vammaissopimuksen mukaan tämän oikeuden toteutumista varmistetaan mm. sillä, että vammaisten henkilöiden saatavilla on henkilökohtaista apua, jota tarvitaan tukemaan elämistä ja osallisuutta yhteisössä ja estämään eristämistä tai erottelua yhteisöstä. Siitä huolimatta, että YK:n lapsen oikeuksien komitea suositteli viimeisimmissä päätelmissään Suomelle vuonna 2011, että se takaa henkilökohtaisen avun palvelut sekä kuljetuspalvelut vammaisille lapsille, näin ei ole kuitenkaan tapahtunut. **Haasteet henkilökohtaisen avun ja kuljetuspalveluiden saamisessa heikentävät edelleen vammaisten lasten osallistumismahdollisuuksia.**<sup>23</sup> Eri kunnissa käytännöt vaihtelevat vammaispalvelulain ja perusopetuslain tulkinnassa. Tämä luo alueellista epätasa-arvoa myönnettävän henkilökohtaisen avun sekä koulun avustamispalveluiden saatavuuteen. Lasten ja nuorten henkilökohtaisen avun

---

<sup>20</sup> Ensitedolla tarkoitetaan tietoa, joka annetaan perheelle, kun perheenjäsenet kohtaavat lapsen tai sikiön sairauden tai vammaisuuden. Ensietoa on myös se, kun sairaudesta tai vammasta kerrotaan lapselle tai nuorelle itselleen. Ensitieto voidaan ymmärtää joko kirjaimellisesti ensimmäisenä tietona lapsen erityisen tuen tarpeesta tai laajemmin pidempänä prosessina perheen elämässä.

<sup>21</sup> Ensietoverkosto <http://www.jaatinen.info/vaikuttamistyo/37-vaikuttamistyo/ensitieto/93-ensietoverkosto>

<sup>22</sup> <http://www.jaatinen.info/vaikuttamistyo/ensitieto>

<sup>23</sup> Pollari, Kirsi & Ahola, Sanna: Muiden mukana vai joukosta erossa? – Henkilökohtainen apu lapsen osallisuutta mahdollistamassa. Teoksessa Suviaanna Hakalehto (toim.): Lapsen oikeudet koulussa, Kauppakamari, 2015, s. 280-315.; Vammaisten lasten ja nuorten tukisäätiö Vamlas, Suomen UNICEF ry, Lastensuojelun Keskusliitto, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Vammaisperheiden monitoimikeskus Jaatinen ry (2016): ”Haluan avustajan, joka vie mut sinne sun tänne”. Katsaus lasten ja nuorten henkilökohtaiseen apuun (2016); Suomen maakohtainen raportti tutkimuksesta vammaisia lapsia koskevasta jäsenvaltioiden politiikasta. Euroopan parlamentti, sisäasioiden pääosasto, politiikkaosasto C (2013).

palvelu ei ole lisääntynyt juuri lainkaan uuden vammaispalvelulain tultua voimaan syyskuussa 2009, vaikka muilla kohderyhmillä henkilökohtaisen avun määrä on noussut selkeästi.<sup>24</sup>

- Vammaisen lapsen mahdollisuutta osallistua tulee parantaa kaikilla tahoilla. Sosiaali-, terveys-, opetus- ja kuntoutuspalveluissa tulee kuulla lasta häntä itseään koskevissa asioissa, mutta kuulemisen edellytyksenä olevia **kohtuullisia mukautuksia kommunikoinnin ja ymmärtämisen tukemiseksi ei kuitenkaan tehdä riittävästi**. Viittomakielen ja puhetta tukevien ja vaihtoehtoisten kommunikointikeinojen tukena ja lisäksi tulee käyttää selkokieltä ja esimerkiksi kuvia asioiden havainnollistamiseksi<sup>25</sup>. Vammaisilla lapsilla tulee olla myös oikeus saada myönnettynä palveluna päätöksenteon tukemista.
- Viittomakieltä käyttävillä lapsilla ei ole ollut riittävästi opetusta koulussa viittomakielellä eikä myöskään viittomakielisestä kulttuurista. **Kouluissa tulee olla sopivia viittomakielisille suunniteltuja oppimateriaaleja sekä viittomakieltä äidinkielenään käyttäviä opettajia**.
- Vammaissopimus edellyttää, että **lasta ei saa erottaa vanhemmistaan pelkästään lapsen tai hänen vanhempansa vammaisuuden vuoksi**.<sup>26</sup> Tähän on kiinnittänyt huomiota myös lapsen oikeuksien komitea yleiskommentissaan<sup>27</sup>. **Jos vammaisen lapsi tarvitsee sijaishuoltoa, sijaishuoltopaikan valinnassa tulisi huomioida lapsen yksilölliset ja erityiset tarpeet**. Lapsen oikeuksien komitea on lisäksi korostanut, että **sijaishuoltopaikat tarvitsevat koulutusta ja riittävästi tukea**, jotta ne pystyvät huolehtimaan vammaisesta lapsesta asianmukaisella tavalla<sup>28</sup>. Keskeistä on myös **huolehtia ympäristön esteettömydestä, jotta apuvälineitä liikkumiseensa käyttävä lapsi voi toimia ja osallistua yhdenvertaisesti muiden lasten kanssa**.<sup>29</sup> Eduskunnan oikeusasiamies on tarkastuskäynnillään kiinnittänyt huomiota siihen, että lastensuojelun sijaishuollon yksiköissä on ollut puutteita sisätilojen ja pihaympäristön esteettömyyden suhteen.<sup>30</sup>
- Kunnissa tulisi olla selkeät toimintaohjeet siitä, miten toimitaan vammaisen lapsen lastensuojelusijoituksissa. Ylipäänsä **vammaispalvelun ja lastensuojelun rajapintaa on syytä selkiyttää ja yhteistyötä pohtia**. Erityistä huomiota tulee kiinnittää **vammaisten lasten osallisuuden**

---

<sup>24</sup> THL:n Sotkanet.fi:n tilastoja tarkastelemalla voidaan todeta, että vuonna 2014 koko maan henkilökohtaisen avun asiakkaista vain 7 % kuului ikäryhmään 0–17-vuotiaat. Tilastot osoittavat, että henkilökohtaisen avun asiakkaista 0–17-vuotiaiden prosentuaalinen suhteellinen osuus on jopa hieman laskenut vuosittain.

<sup>25</sup> Ks. mm. Kirsi Pollari ja Virve Toivonen (toim.). Vammaisen lapsen näkemysten selvittäminen. Opas sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisille. Lastensuojelun Keskusliitto, 2016. <https://www.lskl.fi/verkkokauppa/vammaisen-lapsen-nakemysten-selvittaminen/>

<sup>26</sup> YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 23 artikla 4 kohta.

<sup>27</sup> YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 14 lapsen oikeudesta saada etunsa otetuksi ensisijaisesti huomioon CRC/C/GC/14 (2013), kohta 63.

<sup>28</sup> YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti no. 9 (2006), Vammaisten lasten oikeudet, CRC/C/GC/9, kohta 46.

<sup>29</sup> Esteettömyys ja saavutettavuus laaja-alaisesti ymmärrettynä ovat vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen tulkintaa ohjaavia yleisiä periaatteita (3 artikla).

<sup>30</sup> Eduskunnan oikeusasiamiehen toimintakertomus vuodelta 2015, s. 115.

**toteutumiseen sijaishuollon arviointivaiheessa:** sekä mielipiteen selvittämiseen että tiedon antamiseen lapselle.<sup>31</sup>

- Vaikka lapsen oikeuksien sopimuksen<sup>32</sup> sekä vammaissopimuksen<sup>33</sup> velvoitteet luovat valtiolle selkeään ja vahvan velvollisuuden tukea **vammaisten lasten osallistumista ja vaikuttamistyötä, se on kuitenkin onnistunut erittäin puutteellisesti. Näin on sekä yksittäisten lasten kohdalla että vaikuttamistyössä, johon vammaisten lasten osallistuminen lapsiryhmänä on valitettavan vähäistä.** Myös eri tavoin kuin puheella kommunikoivien lapsien mahdollisuus saada tietoa esim. päätöksentekonsa tueksi on erittäin puutteellista, mikä vaikeuttaa lapsen mahdollisuutta vaikuttaa omiin asioihinsa. Vammaisten lasten mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa tulee tukea ja vahvistaa sekä **yksilö- että lapsiryhmätasolla. Vammaisten lasten vaikuttamistyölle on luotava hyvät rakenteelliset lähtökohdat ja puitteet sen toteuttamiselle.**

---

<sup>31</sup> Päivi Sinko ja Lastensuojelun Keskusliiton työryhmä: Miia Pitkänen, Susanna Hoikkala, Kirsi Pollari & Taina Martiskainen: Rajapinnoilla. Lapsen erityisten tarpeiden huomioiminen sijaishuoltopaikan valinnassa. Lastensuojelun Keskusliitto, 2016. <https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/Rajapinnoilla1.pdf>

<sup>32</sup> YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 12 artikla.

<sup>33</sup> YK:n vammaissopimuksen 7 artikla.